

ЗАТВЕРДЖУЮ

Начальник аварійно-рятувальної частини
з ліквідації наслідків надзвичайних
ситуацій Мобільного рятувального
центру швидкого реагування ДСНС
України

Сергій СЕВЕРЕНЧУК

« ____ » _____ 2025 р.

**Методична розробка
проведення нічних перевірочних занять з рятувальниками
навчальних груп №3, 4, 5, 6 Мобільного рятувального центру швидкого реагування
ДСНС України**

20-23.10.2025 р.

Тема: «Особливості дій АРЧзЛННС під час ліквідації наслідків НС (небезпечних подій) унаслідок вибуху. Дії АРЧзЛННС під час проведення пошуково-рятувальних робіт з використанням службових собак. Надання першої домедичної допомоги. Транспортування до карети швидкої допомоги за допомогою рятувальних нош.»

Навчальна мета: навчання і виховання особового складу, який безпосередньо залучається до ліквідації НС, спрямована на підвищення його професійних знань, формування вмінь і навичок керування силами і засобами при ліквідації НС в нічний час.

Час проведення: 4 години

Місце проведення: навчальний полігон

Навчально-матеріальне забезпечення: методична розробка

Нормативно-правові акти і література: Статут дій у надзвичайних ситуаціях органів управління та підрозділів Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту. (Редакція від 01.04.2025). Інтернет ресурс.

Порядок проведення заняття:

№ з/п	Питання що відпрацьовується	Короткий зміст	Методичні вказівки
1	Організаційні заходи.	Шикування, прийом рапорту, перевірка зовнішнього вигляду. Оголошення теми та мети заняття. Нагадування правил безпеки праці.	Час: 5хв.
2	Перевірка знань.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Особливості дій АРЧЗЛННС під час ліквідації наслідків НС (небезпечних подій) унаслідок вибуху. 2. Дії АРЧЗЛННС під час проведення пошуково-рятувальних робіт з використанням службових собак. 3. Надання першої домедичної допомоги. 4. Транспортування постраждалого до карети швидкої допомоги за допомогою рятувальних нош. 	Час: 5хв.
3	Відпрацювання вправи.	<p>1. Особливості дій АРЧЗЛННС під час ліквідації наслідків НС (небезпечних подій) унаслідок вибуху.</p> <p>Унаслідок вибуху можливі руйнування будівель і споруд, утворення окремих завалів, виникнення нових вибухів і масштабних пожеж через промислові аварії, може статися замикання в електричних мережах, розгерметизація цистерн для зберігання займистих речовин, виникнення осередків ураження різними токсичними чинниками, ураження людей і тварин.</p> <p>Під час зазначених аварій обстановка характеризується за такими параметрами: площа пожежі та зона теплової дії; ураження обслуговуючого персоналу об'єкта і загроза населенню найближчих житлових будинків під час вибухів від вогню і задимлення; руйнування будинків, споруд і виникнення завалів; пошкодження зовнішнього і внутрішнього протипожежного водопостачання, стаціонарних систем пожежогасіння, технологічного обладнання тощо.</p> <p>Дії підрозділу на пожежо- і вибухонебезпечному об'єкті включають насамперед проведення розвідки як на об'єкті, так і на прилеглий до нього території. Під час організації розвідки особлива увага звертається на можливість повторних вибухів, наявність постраждалих під час вибухів на об'єкті та в найближчих житлових будинках, необхідність проведення евакуаційних заходів, ступінь руйнування будинків, споруд, місця виникнення завалів, наявність та справність зовнішнього протипожежного водопостачання, стаціонарних систем пожежогасіння тощо.</p> <p>Під час проведення розвідки встановлюються райони та характер пожеж, визначаються основні напрямки введення сил і засобів для проведення АРІНР та гасіння пожеж, напрямок і швидкість поширення вогню, зони загазованості, наявність загрози населенню; межі району локалізації та гасіння пожеж; місцезнаходження потерпілих; наявність небезпечних речовин, ділянок сильного задимлення, характер руйнування резервуарів</p>	Час: 145 хв.

(сховищ) і трубопроводів; місця можливого розливу нафтопродуктів і сильнодіючих отруйних речовин; наявність водоймищ, справних джерел водопостачання, запасів спеціальних вогнегасних речовин та стан під'їзних шляхів, безпечні місця зосередження сил і засобів, збору евакуйованих людей.

Для проведення розвідки особливо небезпечних ділянок застосовуються безпілотні системи;

На основі даних розвідки проводиться оцінка обстановки та визначаються:

заходи з організації рятування людей, порядку надання допомоги постраждалим та залучення для цього необхідних засобів;

основні тактичні прийоми з ліквідації наслідків НС;

рубежі локалізації і гасіння пожеж;

напрямки і шляхи відходу особового складу у безпечні місця в разі загрози його життю і здоров'ю;

організація зовнішнього протипожежного водопостачання;

засоби захисту особового складу від небезпечних факторів;

необхідність проведення стабілізації будівельних та інших конструкцій.

Найважливішим завданням є пошук і деблокування постраждалих із зруйнованих будівель. До проведення пошуково-рятувальних робіт під завалами можуть залучатися кінологічні розрахунки. Роботи за технологічним принципом розподіляються на три основні види:

-деблокування постраждалих, які перебувають під уламками будівельних конструкцій;

-деблокування постраждалих із замкнутих приміщень;

-рятування людей з верхніх поверхів зруйнованих будівель.

Виконання робіт з деблокування постраждалих здійснюється такими способами:

-послідовне розбирання завалів;

-влаштування лазів;

-утворення тунелю в ґрунті під завалом;

-пробивання отворів у стінах та перекриттях.

З метою своєчасного виявлення загрози обрушення аварійних елементів будівель і споруд застосовуються засоби моніторингу руху нестабільних конструкцій.

З числа особового складу, залученого до проведення АРІНР, визначаються особи, які здійснюють спостереження за аварійними елементами будівель і споруд та в разі загрози їх обрушення подають звуковий сигнал з використанням пневматичних засобів:

-три коротких сигнали тривалістю 1 секунда кожен — евакуація (повторюється протягом періоду перебування особового складу на місці виконання робіт);

-один довгий сигнал тривалістю 3 секунди —

припинення робіт («Хвилина тиші»);

-один довгий та один короткий сигнал — відновлення робіт.

Для пошуку та виявлення постраждалих застосовуються прилади звукового, теплового та відеоспостереження, інші технічні засоби пошуку.

Під час виконання робіт, пов'язаних з ліквідацією аварії внаслідок вибуху, організуються заходи для захисту особового складу і техніки від ураження внаслідок можливого повторного вибуху (вибухова хвиля, осколки і уламки конструкцій, тепловий вплив, ураження органів дихання продуктами горіння).

Одночасно здійснюються заходи щодо рятування людей з палаючих, зруйнованих будинків і зон задимлення, надання їм психологічної та домедичної допомоги, евакуації до закладів охорони здоров'я.

Аварійно-рятувальні та інженерні підрозділи роблять проїзди і проходи, здійснюють обвалування або відведення горючих (отруйних) рідин, що розлилися, у безпечні місця, відключають пошкоджені цистерни (ємності), апарати, механізми і трубопроводи.

2. Дії АРЧзЛННС під час проведення пошуково-рятувальних робіт з використанням службових собак.

Пошук постраждалих за допомогою службових собак під час проведення АРІНР здійснюють кінологи зі спеціально навченими собаками (кінологічними розрахунками) разом з підрозділами ОРС ЦЗ, оснащеними спеціальним устаткуванням для розбирання завалів і транспортування людей. Крім того, до пошуку постраждалих, а також тіл загиблих (трупів) під час проведення АРІНР можуть залучатися кінологічні підрозділи Національної поліції України та за згодою кінологи аварійно-рятувальних служб та громадських організацій.

На місці НС рятувальники-кінологи діють відповідно до наказів (рішень) Керівника робіт із НС та безпосереднього начальника.

Перед початком АРІНР проводиться розвідка з метою визначення:

- межі зони НС;
- зони пошуку, ймовірних місць перебування та кількості постраждалих;
- найбільш зручних шляхів підходу аварійно-рятувальних груп та транспорту.

Старший групи кінологічних розрахунків (начальник підрозділу) надає пропозиції Керівнику робіт із НС щодо ведення пошуково-рятувальних робіт з використанням службових собак.

Під час ведення пошукових робіт з використанням службових собак ураховуються:

-площа території, що обстежується, на якій виділяються зони «А» (місця найбільш імовірного перебування постраждалих) і «Б» (місця можливого перебування постраждалих);

-складність рельєфу місцевості;

-метеорологічні умови;

-фактори, що ускладнюють роботу собак (пожежі, задимленість, наявність їдких подразнювальних речовин, пил тощо);

-кількість службових собак та особливості роботи кожної з них;

-наявні сили і засоби рятувальних груп, умови зв'язку та взаємодії між ними.

Після визначення порядку ведення пошукових робіт з використанням службових собак старший групи кінологічних розрахунків (начальник підрозділу) ставить завдання кожному кінологу (кінологічному розрахунку).

Рятувальники-кінологи зі службовими собаками, які прибули на місце пошуку, повинні знати:

-оперативну обстановку в районі ведення робіт;

-межі зон «А» і «Б»;

-точні межі своєї ділянки;

-черговість послідовного опрацювання ділянок;

-можливості службових собак у цій обстановці;

-тактику використання службових собак;

-сигнали зв'язку зі старшим групи кінологічних розрахунків (начальником підрозділу);

-алгоритм взаємодії з рятувальниками;

-необхідні заходи безпеки.

Час роботи собаки на ділянці не повинен перевищувати вісім годин з періодичними перервами на відпочинок (15-20 хв).

Ширина смуги, що обстежується собакою, має складати від 20 до 100 метрів.

Швидкість пошуку - від 1500 кв.м/год до 2000 кв.м/год.

3. Надання домедичної допомоги постраждалим.

Під час надання домедичної допомоги постраждалим необхідно використовувати захисні рукавички, ватно-марлеві пов'язки, максимально гарантуючи особисту безпеку.

Первинний (швидкий) огляд постраждалого здійснюється у такій послідовності – голова, шия, грудна клітка, живіт, стегна, гомілки та стопи, плечі, передпліччя та кисті, спина.

На початку первинного огляду потрібно зафіксувати шийний відділ хребта постраждалого.

Під час первинного огляду постраждалого потрібно звернути увагу на: стан одягу, сліди волочіння, забруднення, ПММ, сліди крові, шлункового вмісту; сліди уколів у ліктьових згинах, ножові, вогнепальні поранення,

ушкодження шкіри, внаслідок контакту тіла з провідником електричного струму.

Під час первинного огляду постраждалого потрібно оцінити його вітальні функції: ознаки біологічної смерті (трупні плями, задубіння м'язів, тьмяні, сухі очні яблука); травми, не сумісні з життям (ампутація частини тулуба, розтрощення черепа тощо); ознаки клінічної смерті (відсутність дихання, серцебиття); ознаки гострої серцевої і легеневої недостатності (часте, переривчасте дихання або дуже рідкісне дихання, різка блідість шкіри); ознаки масивної крововтрати (множинні рани, видима тривала кровотеча, калюжа крові під постраждалим або масивне просочення одягу кров'ю, бліді шкірні покрови).

Рівень свідомості постраждалого можна визначити поставивши йому послідовно два запитання: «Що сталося?» і «Де болить?». З відповіді на питання «Що сталося?» можна отримати таку інформацію про стан постраждалого: не відповідає – відсутність свідомості (важка черепно-мозкова травма, тяжке отруєння, клінічна смерть) або людина з порушенням слуху (мовлення); не пам'ятає – амнезія (легка черепно-мозкова травма, отруєння, у тому числі алкоголем або наркотиками); відповідь буде правильно, але односкладово, уповільнено – шок (шукати джерело кровотечі або важку скелетну травму).

Якщо відповідь буде правильно, але короткими, уривчастими фразами – проблеми з диханням (травма грудної клітини, можливо, з пошкодженням легенів); відповідає збуджено, занадто докладно – починається шок (шукати джерело кровотечі, не виключати наслідків емоційного стресу); Якщо постраждалий відповідає на перше питання, то з відповіді на питання «Де болить?» можна припустити про стан постраждалого таке: чи є у постраждалого грубі порушення чутливості пошкоджених кінцівок (є чи немає у постраждалого травми спинного мозку); чи може постраждалий точно вказати джерело болю (тобто підтвердити знайдене явне пошкодження); постраждалий зможе вказати на невидиме оком пошкодження, що заподіює йому найбільше страждання;

Вторинний огляд постраждалого проводиться на безпечній відстані від місця аварії, під час якого потрібно:

-вислухати скарги постраждалого на біль, утруднений подих, втрату чутливості;

-оглянути постраждалого і виявити можливі ознаки: ушкодження кісток кінцівок, таза, хребта, ребер і грудної клітки; проникаючих поранень живота; наявність ран і саден (подряпин); обморожень; опіків;

-визначити можливі ознаки синдрому довготривалого стиснення тканин та вжити заходів профілактики;

-визначити можливі ознаки переохолодження та вжити відповідних заходів;

-звернути увагу на: запах алкоголю з рота;

адекватність поведінки та блідість шкіри;

-якщо вилучення постраждалого з пошкодженого ТЗ зтягується, то його потрібно накрити ковдрою, термопокриталом тощо для підтримування тепла тіла та запобігти переохолодженню;

-невідкладні дії у станах, які безпосередньо загрожують життю постраждалого: клінічна смерть – негайно розпочати СЛР; зовнішня кровотеча – перетиснути артерію рукою й накласти джгут; проникаючі поранення шиї і грудної клітки – закрити доступ повітря до рани долонею, а потім пластиром або спеціальною пов'язкою; синдром довготривалого стиснення – прикласти холод на стиснуту кінцівку, туго забинтувати та накласти джгут вище місця стиснення і тільки потім звільнити кінцівку, запропонувати постраждалому пити; Переломи кісток кінцівок – при закритому переломі знерухомити кінцівку, наклавши холод на травмоване місце. При відкритому переломі – зупинити кровотечу, знерухомити кінцівку;

-тільки після надання домедичної допомоги в достатньому обсязі допускається приступати до вилучення постраждалого з ТЗ;

-у випадках клінічної смерті необхідно швидко витягти постраждалого з пошкодженого ТЗ та розпочати реанімаційні заходи.

4. Транспортування до карети швидкої допомоги за допомогою рятувальних нош.

Транспортування потерпілого по горизонтальній поверхні можна виконувати на руках, на медичних ношах, волочильному коробі, пневматичних ношах, підручних засобах.

Потерпілий укладається на ноші методом «через паралельні бруси» або методом «натаскування». В обох випадках для виконання цієї операції потрібно не менше ніж троє рятувальників, вони розподіляються вздовж тіла потерпілого рівномірно та обережно піднімають його. Потерпілий повинен бути надійно закріплений до тих засобів, якими його переносять. Закріплення виконується за допомогою спеціальних пасків, які є на засобах для перенесення, або за допомогою рятувальної мотузки.

Якщо в транспортуванні беруть участь кілька рятувальників, вони повинні діяти узгоджено, єдиною групою. Для цього призначається командир групи, який керує діями рятувальників. Командир розподіляє рятувальників відповідно до обраних способів перенесення за зростом та фізичною силою. Необхідні при транспортуванні команди поділяються на попередні та виконавчі. Наприклад, по команді «Взяти» рятувальники беруть ноші, по команді «Підняти» рятувальники піднімають ноші і ін. Під час перенесення нош рухатися треба не в ногу. Для перенесення нош через перешкоди потрібно шість рятувальників, які парами по черзі

		переходять через перешкоду, пересуваючи ноші вперед.	
4	Підбиття підсумків.	Дати оцінку рівню підготовленості особового складу. Вказати на характерні помилки. Оголосити оцінки. Відповісти на запитання.	Час:25 хв.

Методичну розробку підготував:

Заступник начальника аварійно-рятувальної частини з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій. (керівник навчальної групи № 4).

к-н сл. ц. з.

_____ 20__ р.

(підпис)

Віталій КАМАДАДЗЕ